

FOTOHOLLERITH MÓDSZERREL KÉSZÜLT FOLYÓIRATJEGYZÉK

Dezső László

A tájékoztatási és könyvtárosi munka számos területén alkalmaznak ma már gépi lyukkártyákat is. Eltekintve az elektronikus számológépek kiszolgálására való gépi lyukkártyáktól és az ilyen magasfoku alkalmazásoktól /Chemical Titles, a Luhn-féle index vagy más nevén KWIC index stb./, előfordul a gépi lyukkártyák és a hozzájuk tartozó géppark felhasználása szedés előállítására, az ilyen szedés "tördelésére", a "hasáblevonat" és a korrektúra után egy mintapéldány /tükör/ előállítására. Az így kapott szöveget foto-ofszet módszer segítségével lehet sokszorozítani.

Mielőtt a ftohollerith módszer fogásait felsorolnánk, meg kell emlékezni a módszer előnyeiről, a hagyományos kiadási módszerekkel szemben: A módszer alkalmazásakor az összeállító kénytelen k ó d o - k a t használni bizonyos megnevezések helyett, tehát a leírási hibák elkövetése csökken. A szöveg összeállítása csak egy esetben szükséges, korrekturát csak az eredeti szöveg összeállításakor és lyukasztás végrehajtása után alkalmaznak. A betűrendről gép gondoskodik. A folyóiratjegyzék esetében az első kiadás kiegészíthető új adatokkal és új kiadás félautomatikusan készülhet.

Az eljárás technikája elég egyszerű. Megértéséhez tudni kell, hogy a kártyára lyukasztott információ a tabellálógépen a kártya letapogatása közben kinyomtatható. Ha most a kártyák egész halmazára rályukasztunk bármilyen szöveget, legyen az akár egy folyóiratjegyzék, akár egy vers vagy regény, ez a szöveg mindig újra kinyomtatható a tabellálógépen, ha a kártyák sorrendje nem változott. Elég tehát a

kártyákon némi helyet biztosítani egy sorszámozás /kód/ részére, és a helyes számsorrend /ami a rendezőgéppel állítható helyre/ gondoskodik a szöveg /információ/ zavartalanaságáról. Természetesen a tabellálógépen elég a kártyákról az információt kinyomtatni, a kód kinyomtatása felesleges.

Ebben a folyamatban a lyukkártyák a szedés szerepét játszották.

A folyóiratokkal végzett munka bizonyos nehézségekkel jár:

1. A munka folyamán /a külföldi folyóiratok jegyzékének összeállítására idején/ megváltozhatnak egyes folyóirat-nevek.
2. Fenti változásoknak vannak kitéve a gyári könyvtárak nevei is.
3. A gépi módszer alkalmazása nélkül végzett munkában a folyóiratok és könyvtárak nevét /kézzel vagy géppel/ többször le kell írni, és minden leírás sajtóhibát hozhat.

1962-ben a Nehézipari Minisztérium tájékoztató irodája elkészítette a minisztériumi vállalatok könyvtáraiban lévő külföldi folyóiratok jegyzékét. A jegyzék anyagát már cédulákra összegyűjtöttük. A kiadási határidő igen rövid volt. A gyűjtött anyag cédulája tartalmazta a külföldi folyóirat nevét és az adott folyóirat lelőhelyeire vonatkozó megjegyzéseket. A megjegyzések rendetlenül helyezkedtek el a cédulákon, ahogy azok az anyaggyűjtés folyamán beérkeztek. Még a könyvtárak megnevezése sem volt egységes, mert az adatok különböző időpontokban érkeztek be, és a cédulákra való rávezetést különböző tisztviselők végezték.

A cédulákon nem volt hely a lelőhelyek egységes átírására, és a lelőhelyek betűrendjének előállítása is komoly problémát jelentett.

A megoldást úgy gondoltuk, hogy a folyóirat-jegyzék gyors összeállítására érdekében a gépi adatfeldolgozáshoz folyamodunk, más szakkal a könyvelőgépek technikájához.

A MÓDSZER ISMERTETÉSE

A módszer ismertetésekor induljunk ki a kártyatervből. Háromféle kártyát terveztünk: folyóiratcímekhez /1-5/, lelőhelyeikhez /6/ és vezérkártyát /9/. A feltüntetett számokat a kártya megfelelő oszlopába lyukasztották, ami lehetővé tette, hogy a kártyákat fajták szerint megkülönböztessék, az 1-5 kártyák között a folyóiratcím egyes sorai szerint is lehetett megkülönböztetést tenni, ha az több sorból áll.

A folyóiratcímek és könyvtárnevek kódolásához két kódot terveztünk: a folyóiratoknak négyjegyű, a könyvtáraknak háromjegyű kódot. A kódszámok megállapításakor nem adtuk ki az összes számokat, csak

minden ötödik vagy tizedik számot, hogy lehetőséget biztosítsunk egyes pótlásokra, betűrendi változtatásokra stb. Az ilyen számozást Magyarországon ugrószámozásnak nevezik.

Meg kell jegyezni, hogy a lelőhelyrövidítéseket csak egyszer lyukasztották kézzel a 9.sz. kártyákon, s azokat a 9.sz. kártyákról dopplerezéssel vitték a 6.sz. kártyákra.

A HÁROM KÜLÖNFÉLE KÁRTYA TERVE

1-5.sz. kártya:

1-34 oszlop.
Nyelv- és országkód a 35. és 36.oszlop.
Kártyanem kód 37.oszlop.
Polyóirat kód 38-41.oszlop.

6.sz. kártya:

Az első lyukasztáskor üres marad az 1-15 oszlop.
1961 - ha van - kerül a 17-20. oszlopba.
1962 - ha van - kerül a 22-24. oszlopba.
Kártyanem /6/.kerül a 37.oszlopba /mint fent/.
Polyóirat kód a 38-41. oszlopba /mint fent/.
Könyvtárkód /lelőhely kód/ a 42-45. oszlopba.

9.sz. kártya:

Lelőhely-rövidítés a 3-15. oszlopba.
Kártyanem /9/ kerül a 37. oszlopba /mint fent/.
Lelőhely kód a 42-45. oszlopba.

A következő példa szemlélteti a szöveg elhelyezését a kártyákon

123456789012345678901234	56	7	8901	234
REFERATIVNÜJ ZSURNAL HIMIJA	RS	1	6555	
SVODNÜJ TOM SZU	RS	2	6555	
1961		6	6551	115
1962		6	6555	305
BIOGAL		9		115
FORTE		9		305

Látjuk, hogy a kétsoros folyóiratcím a kártyanem kód oszlopában egy ill. kettő számot kapott és ha a cím még hosszabb lenne, akkor megkaphatná a 3, 4. és 5. sorokat is, tehát a 37. oszlopban a 3, 4, ill. 5 számok állnának.

Meg kell említeni, hogy a "BIOGAL" és "FORTE" a 6.sz. kártyákra automatikus módszerrel lyukasztódik, kézzel csak az évet ill. éveket valamint a kódokat lyukasztják /6, 6555 és 115 vagy 305/. Az informá-

ció szövegét a lyukkártyára a 9.sz. kártyáról való dopplerezéssel lyukasztják. Ebben áll a módszer előnye, hogy ugyanis a munka zöme - a 6.sz. kártyák előállítása - numerikus lyukasztással történik, és kihasználhatók a dopplerezés lehetőségei.

A kártyaterv összeállítása után a munka a következőképpen történik:

Az anyag céduláit ellenőriztük a folyóiratcímek helyessége szempontjából. A helyes folyóiratcímeket tartalmazó cédulákat betűrendbe rakjuk, és ugrószámozással látjuk el.

Összeállítjuk a könyvtárak rövidítésjegyzékét, és a betűrendben lévő rövidítéseket ugrószámozással látjuk el.

A cédulákon az egyes rövidítések mellett feltüntettük az adott könyvtár kódját, ami lehetővé tette a cédulákon lévő rövidítésekben észlelhető különbségek kiküszöbölését, mert az információk számkóddá lettek átalakítva. A kódok alkalmazása a rövidítésjegyzék számozásának ismeretét követelte. Éppen azokat a kódszámokat lehetett gyorsan megtanulni, amelyek gyakran fordultak elő, a többit pedig a jegyzékben meg kellett nézni.

Miután a folyóiratcímeket az adatfeldolgozó vállalat által követelt szabványos alakban leírtuk, az említett vállalatnak a következő anyagot adtuk át.

Az anyag részei a következők voltak:

1. Folyóiratcímek jegyzéke szabványos alakban gépelve, amelyben az információ- és ködelemek elhelyezkedése megfelel az 1-5.sz. kártyák kártyatervének.
2. Cédulák, amelyen meg van számozva a folyóiratnév és a lelőhely kódok. E cédulák alapján készítette az adatfeldolgozó vállalat a 6.sz. kártyákat.
3. Lelelőhelyek rövidítése és kódja, ezek a 9.sz. lyukkártyák előállítására valók.

Az adatfeldolgozó vállalatnál végezték az összes lyukasztási és dopplerezési munkákat. A szükséges korrektúra után megkaptuk a végleges ivateket a vállalatától két fejezetben: az első fejezetben szerepeltek a folyóiratcímek, utánuk a lelőhelyrövidítések és a meglévő kötetek évszáma; második fejezet tartalmazza a folyóiratcímeket származási ország szerint rendezve. Az utóbbi fejezet csak címeket tartalmaz, lelőhelyeket nem.

A JEGYZÉK KÉSZÍTÉSÉNEK TAPASZTALATAI

Ha valaki a módszer gazdasági hatékonysága iránt érdeklődik, annak ismernie kell a folyóiratjegyzék hagyományos módszerekkel való

összeállításának adatait, amelyek más és más körülmények között, más és más könyvtárakban, más és más iparágakban nagy eltérést mutatnak. Felsorolnánk a rendelkezésünkre álló adatokat.

A folyóiratjegyzék 1400 folyóirat adatait tartalmazza.

Felhasználtunk 7000 lyukkártyát.

Ebből 1-5.sz. lyukkártya	1800 db
6.sz.	5030 "
9.sz.	170 "

Az 1-5.sz. lyukkártyákon betűlyukasztás max. 36 volt, számlukasztás pedig 5.

A 6.sz. kártyákon számlukasztás volt 12 vagy 16.

A 9.sz. lyukkártyákon betűlyukasztás volt max. 13 és számlukasztás 4.

A lyukasztási költségeken kívül kiadás volt még dopplerezésre, rendezésre, tabellálásra.

A kész jegyzék A4 méretű, 80 oldal terjedelmű, erős kicsinyítéssel fényképezési úton készült. A kicsinyítés mértéke 55 %.

1. ЛЕМЕ:

Перечень журналов, подготовленный методом фотокопирования

По нашему мнению предприятие механической обработки данных, способно на проведение бесшумной перфорации текста несмотря на то, что оно занимается главным образом перфорацией цифр.

Этот метод соответствовал нашим ранее поставленным целям. Работа была проведена быстро и точно.

Составление списка местонахождения журналов - очень трудная работа. Механический метод способствует некоторому сокращению рабочего времени библиотечарей.

Когда тот же список будет нужен на последующие годы, можно сэкономить время, ожидание для повторного приготовления набора новых журналов и - в зависимости от системы перечня журналов - набора других частей.

X X X

DEZSŐ, L.: Ein mit dem Foto-Hollerith-Verfahren bearbeiteter Zeitschriftenkatalog

Die Erfahrungen anhand der Bearbeitung eines Befundsortsverzeichnisses von ausländischen Zeitschriften beweisen die Möglichkeit einer fehlerfreien Arbeit bei der Lechung alphanumerischer Information sogar in solchen Betrieben, wo die Routinearbeit aus der Bearbeitung von numerischen Angaben besteht.

Die Arbeit in dem Betrieb für maschinelle Datenverarbeitung wurde auf Kurze Frist und mit hoher Genauigkeit durchgeführt.

Die Zusammenstellung eines Befundsortsverzeichnisses erfordert einen beträchtlichen Arbeitsaufwand von der Bibliothekaren. Ein Teil dieses Aufwandes kann mit dem maschinellen Verfahren erspart werden. Wird die Bearbeitung desselben Verzeichnisses hinächtlich eines der späteren Jahren benötigt, so kann ein wesentlicher Arbeitsaufwand erspart werden, der für die neue Herstellung des Satzes von Zeitschriftentiteln und anderen Informationen nötig wäre.

==